

ნანა მრეველიშვილი

(ფილოლოგიის მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი,
შოთა რუსთაველის ლიტერატურის ინსტიტუტის
ქართული ლიტერატურის განყოფილების მეცნიერ-თანამშრომელი)

ძველი ქართული ლიტერატურის სწავლების სპეციფიკა თანამედროვე სკოლაში (IX კლასის სახელმძღვანელოების მიხედვით)

ძველი ქართული ლიტერატურის სწავლება, ლიტერატურის ამ მიმართულების ენის, ლექსიკის, მსოფლმხედველობისა და სხვა თავისებურებათა გათვალისწინებით, განსაკუთრებულ მეთოდოლოგიურ მიდგომას საჭიროებს. ტრადიციულად ძველი ქართული ლიტერატურის შესწავლა ხდება IX კლასში, რასაც საფუძვლად ლიტერატურის პერიოდიზაციის პრინციპი უდევს.

რა მასალაა წარმოდგენილი IX კლასის ქართული ენისა და ლიტერატურის ახალ სახელმძღვანელოებში და სწავლების რა ძირითად მეთოდოლოგიურ ასპექტებს გვთავაზობენ ავტორები?

ეროვნული სასწავლო გეგმის მიხედვით IX კლასის მოსწავლეთათვის სასწავლო პროცესში იგეგმება სამი მიმართულება: ზეპირმეტყველება, კითხვა და წერა. სამივე მიმართულებით სასურველი შედეგის მიღწევა დამოკიდებულია არა მხოლოდ მასწავლებელთა და მოსწავლეთა მიერ სასწავლო-შემოქმედებითი პროცესის სწორად და ხარისხიანად წარმართვაზე, არამედ, და არსებითად - სწავლების ძირითად კონცეპტუალურ მიმართულებასა და იმ სახელმძღვანელოზე, რომელსაც ირჩევს საგნის პედაგოგი. დღესდღეობის IX კლასის მოსწავლეთათვის ეროვნული სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრის მიერ რეკომენდებულია სამი ალტერნატიული სახელმძღვანელო: 1. ავტორები -ლია თუშური, მაია ინასარიძე, ნინო შარაშენიძე 2. ავტორები - ვახტანგ როდონაია, ნინო ნაკუდაშვილი, ავთანდილ არაბული, მარინე ხუციშვილი 3. ავტორები - ბაკურ სულაკაური, თეა ქიტოშვილი და ნინო გორდელაძე.

უპირველესად, მინდა აღვნიშნო, რომ ხსენებულ ავტორებს ძალიან მძიმე შრომა გაუწევიათ თვითეული სახელმძღვანელოს შესაქმნელად. მადლობა ვუხდით მათ ამ მეტად საჭირო გარჯისათვის.

ჩვენს მოხსენებას აქვს არა იმდენად შეფასებითი, რამდენადაც აღწერთი ხასიათი და, ამასთან, წარმოგიდგინებ მოკრძალებულ შენიშვნებსა და სურვილებს. აქვე დავძენთ, რომ რიგი მიზეზების გამო მოხსენებას სისრულის პრეტენზია ნამდვილად ვერ ექნება.

ჩვენ ვისაუბრებთ ამ სახელმძღვანელოების მიხედვით ძველი ქართული ლიტერატურის სწავლების ძირითად ასპექტებსა და მიმართულებებზე. არ შევხებით „ვეფხისტყაოსანს,“ რადგან მასზე ისაუბრებენ რუსთველოლოგები.

თავდაპირველად ვნახოთ რა მასალაა წარმოდგენილი მითითებულ სახელმძღვანელოებში.

სახელმძღვანელოებში წარმოდგენილი მასალა:

1. სახელმძღვანელო, რომლის ავტორები არიან ლია თუშური, მაია ინასარიძე, ნინო შარაშენიძე, იწყება თემატური რკალით „გზა შინისაკენ,“ რომელსაც უძღვის ნაწყვეტი „იოანესა და ექვთიმეს ცხოვრებიდან.“ ნაწყვეტი ერთგვარი შემამზადებელი საფეხურია თემის შემდგომი გაშლისათვის. ამ თემატურ რკალში შედის, აგრეთვე, ნაწყვეტი სულხან-საბას თხზულებიდან „მოგზაურობა ევროპაში.“ ამავე სახელმძღვანელოში აგიოგრაფიიდან წარმოდგენილია „შუმანიკის წამება“ და „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება,“ სასწავლო მასალაში გათვალისწინებულია „ვეფხისტყაოსანი.“

2. ვახტანგ როდონაიას, ნინო ნაკუდაშვილის, ავთანდილ არაბულისა და მარინე ხუციშვილი მიერ შედგენილ სახელმძღვანელოში ძველი ქართული ლიტერატურიდან მოცემულია მხოლოდ „წმიდა ნინოს ცხოვრება,“ თუ არ ჩავთვლით ავთანდილის ანდერძს, რომლის წარმოდგენის ფუნქციაც, ამ შემთხვევაში, ჩემი აზრით, არის არა იმდენად ძველი ქართული მწერლობის შესწავლა კონკრეტული ძეგლის მეშვეობით, რამდენადაც სწავლის დასაწყისშივე იმ ძირეული ზნეობრივ-მორალური ნორმების შეგონება მოსწავლეთათვის, რომლებსაც რუსთაველი ავთანდილის მეშვეობით გვაზიარებს. ანდერძს წამძღვარებული აქვს მოკლე ახალქართული ტექსტი, რომელშიც ავტორები სიუჟეტის განვითარების ძირითად მომენტებზე ამახვილებენ ყურადღებას.

3. სახელმძღვანელოში, რომლის ავტორები არიან ბაკურ სულაკაური, თეა ქიტოშვილი და ნინო გორდელაძე, აგიოგრაფიიდან წარმოდგენილია მხოლოდ „შუშანიკის წამება.“ ძველი ქართული მწერლობის ძეგლებიდან აქ მოცემულია, აგრეთვე, „სიბრძნე-სიცრუისა“ და „დავითიანი.“ იმის გათვალისწინებით, რომ სულხან-საბა ორბელიანის იგავები წინა კლასებში ისწავლებოდა, ამჯერად ავტორები გვთავაზობენ ტექსტის იმგვარად ადაპტირებულ ვარიანტს, რომ გამოიკვეთოს ნაწარმოების სიუჟეტური ქარგა. „დავითიანიდან“ მოცემულია ფრაგმენტულად. აქვე ავტორებს სასწავლო პროგრამაში შემოაქვთ ჰიმნოგრაფიული ჟანრის ნიმუში, დიმიტრი !-ის ღვთისმშობლის საგალობელი.

ზოგადი დასკვნის სახით ვიტყვით, რომ დღეისათვის არსებულ ახალ სახელმძღვანელოებში ძველი ქართული ლიტერატურა საკმაოდ შეზღუდული ფორმატითაა წარმოდგენილი და მოსაზრებას, რომ ქართული ლიტერატურის სწავლებას პრიორიტეტული სახე უნდა ჰქონდეს, ნამდვილად არ შეესაბამება. საფუძველი, დასაბამი ქართული ლიტერატურისა ძველი ქართულია და ნამდვილად გვმართებს უფრო მეტად გავისარჯოთ ჩვენი კულტურის ამ უმნიშვნელოვანესი პერიოდის გასაცნობად და შესასწავლად.

ძველი სასწავლო პროგრამების მიხედვით, აგიოგრაფიიდან ისწავლებოდა „შუშანიკის წამება,“ „აბოს წამება“ და „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება.“ ახალ სახელმძღვანელოებში „აბოს წამება“ რატომღაც ამოღებულია. ძველი ქართული მწერლობის „ტრადიციულად საპროგრამო“ ძეგლები (ჩამოთვლილ ნაწარმოებებთან ერთად - „წმ. ნინოს ცხოვრება,“ „ვეფხისტყაოსანი,“ „სიბრძნე-სიცრუისა,“ „დავითიანი,“) მოსწავლეს წარმოდგენას უქმნის მრავალსაუკუნოვანი ქართული მწერლობის განვითარების ეტაპებზე, ეპოქის, მსოფლმხედველობის, ლიტერატურული ჟანრების თავისებურებებზე, ამდენად, ამ მასალის არათუ შემცირება, სასურველია უფრო სრული ფორმატით წარმოდგენა.

ტექსტის ადაპტირების პრობლემა:

ძველი ქართული სამწერლობო ძეგლების სწავლების პროცესში, სხვა პრობლემების გვერდით, ერთ-ერთი ძირეული და აქტუალურია ტექსტების ადაპტირების პრობლემა. ძველი ქართული, როგორც სასულიერო, ისე საერო მწერლობის, ძეგლები მოცულობის სიდიდისა თუ აზრობრივი სირთულის გამო ზოგ შემთხვევაში გარკვეულ ადაპტირებას ნამდვილად საჭიროებენ, მაგრამ ამ პროცესში უთუოდ გასათვალისწინებელია, რომ ტექსტის მონაკვეთებს შორის არ იყოს აზრობრივი წყვეტა, მოსწავლეებს არ გაუძნელდეთ ადაპტირებული ტექსტის მთლიანობაში აღქმა, ძირეული პრობლემატიკის გამოკვეთა და ა. შ. რა ვითარებაა ამ თვალსაზრისით ახალ სახელმძღვანელოებში?

1. ავტორები - ღია თუშური, მაია ინსარიძე, ნინო შარაშენიძე:

ტექსტები კარგად არის ადაპტირებული. მონაკვეთებს შორის აზრობრივი წყვეტა არ შეინიშნება. აგიოგრაფიული თხზულებები სიუჟეტის განვითარების მიხედვით დაყოფილია თავებად (თავდაპირველ, საცდელ გამოცემაში „შუშანიკის წამების“ თავები დასათაურებული იყო, საბოლოო გამოცემაში თავები მხოლოდ გადანომრილია, რაც, ვფიქრობთ, სასურველი ცვლილებაა, რადგან თავების დასათაურება ამ გამოცემის მიხედვით მოსწავლეებს ევალებათ, ეს კი ტექსტის შინაარსის დეტალურ წვდომას შეუწყობს ხელს). „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ ტექსტის ადაპტირებისას ავტორები შინაარსის გამთლიანების მიზნით ტექსტში ურთავენ ახალქართულ მონაკვეთებს, რაც, ვფიქრობთ, ასევე გამართლებულია და მოსწავლეებს გაუადვილებს თხზულების მთლიანობაში აღქმას.

2. ავტორები - ბაკურ სულაკაური, თეა ქიტოშვილი და ნინო გორდელაძე

რაც ამ სახელმძღვანელოს არსებით პრობლემად მიგვაჩნია, არის სწორედ ადაპტირების ფორმა, ტექსტუალური მხარე, მხედველობაში გვაქვს ტექსტის ახალქართული ვარიანტი, რომელიც ძველის პარალელურადაა მოცემული. ამას გარდა, ახალქართულ თარგმანში რიგი უზუსტობებიც შეინიშნება: გვ. 10 მეფისათვის თავის მოსაწონებლად ეს საბრალო სპარსეთის სამეფო კარიდან ცოლს ითხოვდა. გარდა ამისა, ჰპირდებოდა პეროზს, რომ კანონიერ ცოლსა და შვილებსაც მაზდენაობაზე მოაქცევდა, მიუხედავად იმისა, რომ შუშანიკისაგან ამის პირობა არ ჰქონია. სპარსეთის მეფემ გაიხარა და გადაწყვიტა, ვარსკენისათვის თავისი ასული მიეთხოვებინა. ხოლო საწყალობელი ესე ცოლსა ითხოვდა სპარსთა მეფისაგან, რათამცა სათნო ეყო მეფესა, და ესრეთ ეტყოდა, ვითარმედ: „რომელი იგი ბუნებითი ცოლი არს და შვილნი, იგინცა ესრევე მოვაქცინე შენსა სჯულსა, ვითარცა-ესე მე.“

ამას უქადებდა, რომელი იგი არა აქუნდა ჰელთა შუმანიკისაგან. მაშინ განიხარა მეფემან და ბრძანა ცოლად მისა ასული მეფისაჲ.

გვ. 10-11 შეცბუნებულმა მოციქულმა ველარაფრის თქმა ველარ გაბედა. ხოლო კაცმან მან ვერ იკადრა სიტყუად მისა.

გვ. 11 ბოლოს დესპანმა სიმართლე უთხრა ხოლო კაცმან მან უთხრა მართალი და ჰრქუა.

გვ. 11 ამის გამგონე შუმანიკი მიწაზე დავარდა და მწარედ აქვითინდა. ვითარცა ესმა ნეტარსა შუმანიკს, დავარდა იგი ქუეყანასა ზედა და თავსა დამართ სცემდა და ცრემლითა მწართა იტყოდა.

გვ. 12 ვიდრე მას დავუბრუნდე ვიდრე ჩემი და მისი შეკრებაჲ

გამიკვირდა, ასეთ დროს რად დავჭირდი-მეთქი ვარსქენს? და მე დამიკვირდა, თუ რაჲსა-მე მიწესს ამას ჟამსა?

ძველი ქართული ტექსტების სწავლების ამგვარი მეთოდისა, ძველის პარალელურად ახალქართული ვარიანტის წარმოდგენა, გაუმართლებლად მიგვაჩნია, რადგან, როგორც პრაქტიკამ აჩვენა, ამ შემთხვევაში მოსწავლე წყდება ძველ ქართულ ტექსტს და მხოლოდ ახალ ქართულ ვარიანტს ეცნობა, მართალია, დავალებებში ავტორები ცდილობენ ზოგიერთ ძველქართულ ფრაზასა თუ ლექსიკურ ერთეულზე გაუმახვილონ მოსწავლეებს ყურადღება, მაგრამ ეს ნამდვილად ვერ ცვლის საერთო სურათს.

3. ვახტანგ როდონაიას, ნინო ნაკუდაშვილის, ავთანდილ არაბულისა და მარინე ხუციშვილი მიერ შედგენილ სახელმძღვანელოში, როგორც შევნიშნეთ, გარდა ავთანდილის ანდერძისა, ძველი ქართული ლიტერატურიდან მოცემულია მხოლოდ „წმინდა ნინოს ცხოვრება“, რომელიც ადაპტირების თვალსაზრისით ნამდვილად კარგადაა წარმოდგენილი.

ლექსიკური მხარე:

ტექსტები აღჭურვილია სათანადო ლექსიკონებით. ეს ტრადიციული პრაქტიკა ამ შემთხვევაშიც გრძელდება. შეინიშნება მცირე ხარვეზები და უზუსტობები (მაგ. ლ. თუმური, მ. ინასარიძე, ნ. შარაშენიძის სახელმძღვანელოში განუმარტავია სიტყვები ჯეკმა (გვ. 130), ქედი; მარტული (130); საღმობა (130); მამამძუქე (131), შეურაცხი (127), განვიზრახვედით (126)...). ვფიქრობთ, სამომავლოდ ეს ხარვეზებიც გამოსწორდება.

ტექსტების ენობრივი მხარე:

სამივე სახელმძღვანელოების ავტორები იცავენ ძველი ქართული ენის ნორმებს, დაცულია ხმარებიდან გადასული ძველი ქართული ასოების, დიფთონგების გამოყენების თავისებურებები.. არსებითად, ამ თვალსაზრისით ჩვენ შენიშვნა გვექონდა ღია თუმური, მაია ინასარიძე, ნინო შარაშენიძის მიერ შედგენილი სახელმძღვანელოს საცდელ გამოცემასთან, სადაც ეს ნორმები უგულვებელყოფილი იყო. საბოლოო გამოცემაში ეს პრობლემა აღარ გვაქვს, თუ არ ჩავთვლით მცირე უზუსტობებს (გვ. 121 – ზრახვია, სიტყვასა, 118 – მახვილი, ქრისტესი (კორექტურა), 131 – თუისი და ა. შ.), რომლებიც უფრო კორექტურული ხასიათისაა.

საზროვნო-შემეცნებითი აპარატი

კითხვარებსა და დავალებებს, რომლებიც დართული აქვს შესასწავლად წარმოდგენილ ლიტერატურას, პირობითად საზროვნო-შემეცნებითი აპარატი ვუწოდეთ. საგნის სწავლების თანამედროვე მეთოდისა, რომელიც ორიენტირებულია აზროვნების განვითარებისაკენ, წარმოდგენილია ამგვარი კითხვარებისა და დავალებების გარეშე. ეს აპარატი, გარდა იმისა, რომ მოსწავლეს სწავლების პროცესში როგორც ტექსტების აზრობრივ-შინაარსობრივ წვდომაში, ისე წერითი დავალებების შესრულებისას მნიშვნელოვან დახმარებას უწევს, ასევე საუკეთესო დამხმარე და ორიენტირია პრაქტიკოსი მასწავლებლისათვის.

საზროვნო-შემეცნებითი აპარატი, რომელიც წარმოდგელია თუმური, ინასარიძე, შარაშენიძის მიერ გამოცემულ სახელმძღვანელოში, ალტერნატიულ სახელმძღვანელოებთან შედარებით, ყველაზე სრული და მრავალფეროვანია. კითხვარები, რომლებიც დართული აქვს ტექსტებს, თემატურად არის განაწილებული: 1. კითხვათა ნაწილი მიმართულია შინაარსის, 2. ნაწილი – მსჯელობისა და ნაწარმოებში დასმული პრობლემების გააზრებისაკენ 3. მოცემულია დავალებები ჯგუფური მუშაობისათვის 4. და წერითი დავალებები, რომლებიც მასალის გააზრების რამდენიმე ასპექტს ითვალისწინებს: ა) შინაარსობრივს (ნაწარმოების დეტალური გეგმის შედგენა), ბ) მსჯელობა-ანალიზის (პერსონაჟის დახასიათება კონკრეტული ეპიზოდის ან ეპიზოდების მიხედვით), გ) ლიტერატურის თეორიის (ტექსტში ეპითეტებისა და შედარებების დაძებნა).

წერითი დავალების, თხზულების შესრულება, როგორც ვიცით, ყველაზე პრობლემატურ საკითხად რჩება მოსწავლეთათვის. სახელმძღვანელოს ავტორები ცდილობენ მოსწავლეებს მიაწოდონ მზა სტრუქტურული ფორმები, რომლებიც მათ თხზულების აგებაში დაეხმარება. ავტორებს გათვალისწინებული აქვთ ისიც, რომ ხედვის სხვადასხვა კუთხიდან პერსონაჟი, მისი ქცევა თუ ხასიათი შესაძლოა სრულიად სხვადასხვაგვარი აღმოჩნდეს. ისინი მოსწავლეებს ამ ტიპის დავალებებსაც სთავაზობენ (გვ. 134 – შეარჩიეთ თქვენთვის სასურველი პერსონაჟი და მისი პოზიციიდან დაახასიათეთ შუშანიკი; ჯოჯიკი; ვარსკენი...). პერსონაჟის დასახასიათებლად ავტორები იყენებენ ცხრილებსაც.

ავტორებს გათვალისწინებული აქვთ შემაჯამებელი გაკვეთილიც, წარმოდგენილი ტესტური დავალების სახით, რომელიც თვითშეფასების საუკეთესო საშუალებას წარმოადგენს.

ამგვარი დავალებები ალტერნატიულ სახელმძღვანელოებში შედარებით უფრო შეზღუდული სახით არის წარმოდგენილი.

აქვე მოკლედ გვინდა შევეხოთ წერითი დავალების ზოგად პრობლემას:

შეფასების ცენტრის მიერ საგამოცდო წერითი დავალების ფორმატის განსაზღვრამ გამოიწვია ის, რომ მოსწავლეები სასწავლო პროცესშიც ასეთივე მოცულობის თხზულებებს წერენ და, პრაქტიკულად, თუკი საშუალო შესაძლებლობების მოსწავლისათვის უფრო დიდი მოცულობის თხზულების დაწერა ადრე პრობლემას არ წარმოადგენდა, დღესდღეობით მათ ამგვარი, შეზღუდული მოცულობის თხზულების დაწერაც უძნელდებათ.

თხზულების სქემატურად აგების პრინციპს უდავოდ აქვს თავისი დადებითი მხარე და ნამდვილად უიოლებს მოსწავლეს თხზულების სტრუქტურაში გარკვევასა და წერის ჩვევების გამომუშავებას. მაგრამ რამდენად ვაღწევთ თავს სტერეოტიპულობასა და დაშტამპულობას? ვფიქრობ, ეს პრობლემა ისევ საკმაოდ აქტუალურია.

3. თეორიული საკითხები შედარებით სრულად არის წარმოდგენილი ბაკურ სულაკაურის, თეა ქიტოშვილისა და ნინო გორდელაძის სახელმძღვანელოში. აქ მოცემული მასალა მოსწავლეს აწვდის ცნობებს ზოგადად დამწერლობისა და კონკრეტულად – ქართული დამწერლობის, წარწერების, ხელნაწერების შესახებ. მოცემულია მწერლების ბიოგრაფიები. ამასთან, ამ კუთხით

გათვალისწინებულია მოსწავლის ინდივიდუალური, დამოუკიდებელი მუშაობის აუცილებლობაც. ალტერნატიული სახელმძღვანელოების ავტორები თვლიან, რომ თეორიული მასალა (ნაწარმოების ავტორი, ჟანრი, ეპოქა...) მოსწავლემ დამოუკიდებლად უნდა მოიძიოს. სწავლების პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ უმჯობესია სასწავლო მასალა სახელმძღვანელოშივე იყოს თავმოყრილი და ხელოვნური ბარიერი არ შევუქმნათ მოსწავლეებს.

და ბოლოს შევეხებით ამ სახელმძღვანელოების ძირეულ კონცეპტუალურ საფუძვლებს.

სახელმძღვანელოების სტრუქტურა იმ კონცეფციის გაგრძელებაა, რომელიც გულისხმობს სასწავლო მასალის თემატური რკალების სახით წარმოდგენას. ამთავითვე შევნიშნავთ, რომ თემატური რკალების საწინააღმდეგო არაფერი გვაქვს, პირიქით - მის ეფექტურობასა და სარგებლიანობაში თავადვე დავრწმუნდით პრაქტიკულად. მაგრამ, როდესაც ჩვენ მოსწავლეებს ასათვისებლად ვთავაზობთ მეცნიერების ისეთ რთულ სფეროს, როგორც ძველი ქართული ლიტერატურაა, დამეთანხმებით, ალბათ, რომ აქ სწავლების ზოგადი მეთოდიკა შესაძლოა არაეფექტური აღმოჩნდეს. ძველი ქართული ლიტერატურის სწავლება, ჩემი აზრით, საჭიროა ზოგადისტორიულ კონტექსტში, ამასთან, მოსწავლეს ძალიან გაუძნელდება ძირეული პრობლემატიკის გააზრება მსოფლმხედველობრივი კონცეფციის გაცნობის გარეშე. ამდენად, ვფიქრობთ, სახელმძღვანელოების თემატური სტრუქტურა, რომელიც გამართლებული და ეფექტურია დაწყებით (I-IV კლ.) და საბაზო (VII – IX) საფეხურზე, გადასასინჯია სწავლების საშუალო (X-XII) საფეხურზე.

ძველი ქართული სამწერლობო ძეგლების სირთულის გამო არაერთხელ დამდგარა მათი უფრო ზედა საფეხურზე სწავლების საკითხი. ამის განხორციელებას ხელს უშლიდა მასალის წარმოდგენის ქრონოლოგიური მიმდევრობის პრინციპი. დღეისათვის, XII კლასის არსებობა საშუალებას იძლევა, რომ ძველი ქართული ლიტერატურის შესწავლა დავიწყოთ საშუალო საფეხურზე, ხოლო მანამდე მოსწავლეები ამ მასალის ასათვისებლად შევამზადოთ.

სწორედ ამგვარი კონცეპტუალური თვალსაზრისითაა შექმნილი როდონია, ნაკუდაშვილის, არაბულისა და ხუციშვილის სასწავლო პროგრამა. სახელმძღვანელოების ავტორები ზუსტად და რეალურად განსაზღვრავენ ძველი ქართულის სწავლების სპეციფიკას. მიიხნევენ, რომ თექვსმეტი

საუკუნის წინანდელი ქართული სალიტერატურო ძეგლების წაკითხვა და გაგება თანამედროვე ქართველებს დახმარების გარეშე შეუძლიათ, რაც თავისთავად მეტყველებს იმაზე, რომ „ქართული მწიგნობრობის ისტორიული ხაზი არ გაწყვეტილა... რაგინდ რთული ტექსტი არ უნდა ავიღოთ ძველი ქართული თხზულებებიდან, მისი შინაარსის გაგება თანამედროვე მკითხველს მეტ-ნაკლებად დამოუკიდებლად შეუძლია.“ ამასთან, ავტორები შორს არიან იმ აზრისაგან, თითქოს ძველი ქართული ტექსტების აზრობრივ-შინაარსობრივი წვდომა ადვილი საქმე იყოს. ისინი თვლიან, რომ ქართული ლიტერატურის ამ მონაკვეთის გაგება საფუძვლიან შემზადებას მოითხოვს.“ ავტორები ითვალისწინებენ სხვაობას თანამედროვე და ძველ ქართულ ბგერით სისტემას შორის და საუბრობენ ხმარებიდან გადასულ ასო-ნიშნებზე (ეს საკითხი ნაწილობრივად წარმოდგენილი სახელმძღვანელოში და სასურველია სრულად იყოს), აქვე მოცემულია ის ენობრივი საკითხებიც, რომლებიც მოსწავლეებს ძველი ქართული ტექსტების გაგებას გაუადვილებს.

საფუძვლიან შემზადებაში ავტორები არა მხოლოდ მოსწავლეთა არსებული ცოდნის მარაგს, ასაკობრივ ფაქტორსაც ითვალისწინებენ. შემდეგ სამ საფეხურზე ისინი მასალი წარმოდგენას პერიოდების მიხედვით გეგმავენ და, როგორც თავად შენიშნავენ, სასკოლო განათლების ზედა საფეხურზე ისინი ძველი (X კლ.), ახალი (XI კლ.) და უახლესი (XII კლ.) ქართული ლიტერატურის სახელმძღვანელოებს შემოგვთავაზებენ. ვფიქრობთ სასწავლო მასალის ამგვარი, ქრონოლოგიაზე დაფუძნებული სტრუქტურა მისაღები და გამართლებულია.

მოკლედ შევეხებით აკადემიური საათების რაოდენობას. საშუალო და, ნაწილობრივ, საბაზო საფეხურზეც ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლებისათვის გამოყოფილი საათების რაოდენობა (კვირაში 5 საათი) ნამდვილად არ არის საკმარისი მასალის საფუძვლიანი ათვისებისათვის. აქვე ყურადღება გვინდა გავამახვილოთ ენის სწავლების სპეციფიკაზე. ჩვენ კარგად გვესმის, რომ ქართული ენის, გრამატიკის შესწავლას არ უნდა ჰქონდეს განყენებული, ოდენ თეორიული სახე. მაგრამ იმგვარად მოცემული მასალა, როგორც ამ სახელმძღვანელოებშია, ვერ იძლევა ჯეროვან და საფუძვლიან ცოდნას, რამდენადაც მას არა აქვს სისტემური ხასიათი. მიგვაჩნია, რომ ენის სწავლების მოცემული მეთოდი ნამდვილად გაამართლებს იმ შემთხვევაში, თუ ის იქნება არა ძირითადი, არამედ დამხმარე, უკვე შესწავლილი მასალი განმტკიცების საშუალება.

ინტეგრირებული სწავლების მეთოდიკამ, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, სრული პასუხისმგებლობით შეგვიძლია განვაცხადოთ, რომ არ გაამართლა, მართალია, ძირითად სახელმძღვანელოებთან ერთად იქმნება მცირე, დამხმარე ბროშურებიც, მაგრამ პრობლემა პრობლემადვე რჩება. აუცილებელია ამ საკითხზე დაფიქრება, ქართული ენის სისტემური სწავლება და სახელმძღვანელოს შექმნა.

დასასრულ შევნიშნავთ, რომ სწავლების ზოგადი ტენდენცია, სასწავლო პროგრამების გამარტივება, შეკვეცა, აკადემიური საათების შემცირება, მოსწავლეთა ინტელექტუალური განვითარების თვალსაზრისით რეგრესულ და არა პროგრესულ შედეგს იძლევა. სწავლების ნებისმიერი მეთოდი კი მაშინაა გამართლებული, თუ ის ორიენტირებულია შედეგზე. უმთავრესი პრინციპი, ამოსავალი და მიზანდასახულობა სახელმძღვანელოების ავტორების, პრაქტიკოსი მასწავლებლებისა თუ განათლების სფეროს სხვა წარმომადგენლებისთვის სწორედ ეს მიმართულება უნდა იყოს.